

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

จุดประสงค์การจัดการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษา ก็เพื่อผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่มีความรู้ตามสาขาวิชา มีทักษะและศักยภาพในการประกอบอาชีพการงาน ในปัจจุบันการผลิตบริการศึกษาภายใต้การบริหารจัดการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยจำเป็นต้องพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดให้สอดคล้องกับหลักสูตรที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ทรัพยากรสารสนเทศจึงมีความสำคัญต่อการสนับสนุนและส่งเสริมการศึกษาสำหรับนิสิตนักศึกษาระดับอุดมศึกษาอย่างยิ่ง

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเป็นแหล่งรวบรวม และจัดหาทรัพยากรสารสนเทศให้นิสิตนักศึกษาใช้เพื่อพัฒนาสติปัญญา ความคิด ประสิทธิภาพ นอกจากนั้นยังช่วยส่งเสริมและสนับสนุนการค้นคว้าเรียนรู้และการศึกษาวิจัยแก่นักศึกษา อาจารย์ นักวิจัย และบุคคลทั่วไป ในมหาวิทยาลัย ทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดไม่ว่าจะเป็นตำราเรียน วารสาร หนังสืออ้างอิง สื่อทัศนวัสดุ ที่ให้บริการแก่ผู้ใช้ มีหลายรูปแบบ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และมัลติมีเดีย บริการ ได้แก่ นักศึกษา อาจารย์และบุคคลทั่วไป โดยที่ทรัพยากรสารสนเทศเหล่านี้อยู่ในรูปของ สิ่งพิมพ์ อิเล็กทรอนิกส์ และมัลติมีเดีย มีการพัฒนาให้ทันสมัยต่อการเปลี่ยนแปลงทางวิชาการและเทคโนโลยีที่อำนวยความสะดวกในการรับสารสนเทศตลอดเวลา

ในปัจจุบันการคัดเลือกและการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่มาจากความต้องการของอาจารย์ในคณะและภาควิชา ในขณะที่บางส่วนได้มาจากการเสนอแนะของนิสิตนักศึกษา และการพิจารณาคัดเลือกของบรรณารักษ์ ความพยายามที่จะจัดหาทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดให้สอดคล้องกับความต้องการของอาจารย์และนักศึกษาในแต่

ละคณะวิชา และเหมาะสมกับการศึกษาวิจัยตามสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาองค์ความรู้แก่อาจารย์และนักศึกษานั้นเป็นภารกิจที่มีความสำคัญต่อมหาวิทยาลัย อีกทั้งยังเป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่งและมีความต่อเนื่องตลอดเวลา เนื่องจากทุกสาขาวิชามีการปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัยตลอดเวลา ฉะนั้นห้องสมุดจึงจำเป็นต้องจัดหาทรัพยากรสารสนเทศมาเพื่อสนับสนุนเนื้อหาวิชาใหม่ๆ เช่นกัน นอกจากนี้ห้องสมุดจะมีภารกิจหลักในการจัดหาหนังสือให้แก่อาจารย์ในคณะวิชา ให้สอดคล้องกับหลักสูตรที่เปิดสอนและเพื่อการทำวิจัยแล้ว ก็ยังเป็นแหล่งทรัพยากรสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการการศึกษา และการนันทนาการได้ด้วย

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเป็นหน่วยงานหนึ่งของมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นองค์กรไม่มุ่งกำไร ห้องสมุดจึงมีลักษณะของการเป็นองค์กรไม่มุ่งกำไรด้วยเช่นกัน ที่อยู่ภายใต้มหาวิทยาลัยอีกที ทั้งนี้พันธกิจและเป้าหมายของห้องสมุดย่อมต้องสอดคล้องกับพันธกิจและเป้าหมายของมหาวิทยาลัย แต่ทั้งห้องสมุดและมหาวิทยาลัยก็มีฟังก์ชันอรรถประโยชน์หรือเป้าหมายของตนเองด้วย เป้าหมายหลักของห้องสมุดก็คือ การจัดหาทรัพยากรสารสนเทศใหม่ๆ เข้าห้องสมุดเพิ่มขึ้น และบำรุงรักษาทรัพยากรสารสนเทศในปัจจุบันให้อยู่สภาพที่ดี พร้อมให้บริการแก่อาจารย์ นักศึกษา และนักวิจัยในมหาวิทยาลัย ปริมาณทรัพยากรสารสนเทศขนาดใหญ่ช่วยส่งเสริมชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย ห้องสมุดมีการคัดเลือกและจัดลำดับความสำคัญของการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศภายใต้งบประมาณที่มีจำกัด ผลการศึกษานี้เป็นข้อพิสูจน์ได้ว่าผู้บริหารห้องสมุดมหาวิทยาลัยพยายามทำให้บรรลุเป้าหมายหรืออรรถประโยชน์สูงสุดของมหาวิทยาลัย ด้วยการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศเข้าห้องสมุดมากที่สุด ภายใต้งบประมาณที่ได้รับจากมหาวิทยาลัย

ทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดสะท้อนการเป็นสาขาวิชาเฉพาะด้านของมหาวิทยาลัย ทำให้ผู้ใช้บริการสามารถใช้บริการทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ ทรัพยากรสารสนเทศที่มีทั้งคุณภาพและปริมาณเพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ ยังเป็นการส่งเสริมชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยอีกทางหนึ่ง แม้ว่าจะไม่ใช่ทางตรง แต่เป็นทางอ้อมก็ตาม ทั้งนี้ทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดถือว่าเป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งที่มีส่วนสนับสนุนการจัดอันดับมหาวิทยาลัย และอันดับมหาวิทยาลัยเป็นตัวแทนที่ใช้วัดชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยอีกที ทรัพยากรสารสนเทศจึงมีความสัมพันธ์กับชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย และมีความสำคัญต่อมหาวิทยาลัย

อย่างไรก็ตามเทคโนโลยีสารสนเทศมีการพัฒนามากขึ้น บทบาทงานพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดมีความซับซ้อนมากกว่าแต่ก่อน รูปแบบทรัพยากรสารสนเทศมีหลากหลายมากขึ้น พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของผู้ใช้ก็มีการเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน งานจัดหาทรัพยากรสารสนเทศมีความจำเป็นต้องประสานกับหน่วยงานอื่น จากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้กระบวนการคัดเลือกและจัดหาทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดมหาวิทยาลัย ประสบปัญหาและอุปสรรคในการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศ

การศึกษานี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน โดยศึกษาความสำคัญของทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดที่มีต่อชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย และศึกษาหลักเกณฑ์การคัดเลือกและการจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศ รวมถึงปัญหาในการจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศ เพื่อนำมาให้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการคัดเลือกและการจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศเข้าห้องสมุดมหาวิทยาลัยอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุดและชื่อเสียงมหาวิทยาลัย
2. เพื่อศึกษาหลักเกณฑ์การคัดเลือกและการจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดของมหาวิทยาลัย
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการคัดเลือกและการจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดของมหาวิทยาลัย

1.3 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นการศึกษาปัจจัยความสำคัญของทรัพยากรสารสนเทศที่มีผลต่อชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย โดยศึกษาข้อมูลของมหาวิทยาลัยและห้องสมุดของมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน ที่ได้รับการจัดอันดับจากนิตยสารไทม์ (Times Higher Education Supplement) จำนวน 26 มหาวิทยาลัย (ตารางภาคผนวกที่ 1)

สำหรับการศึกษาแนวทางการคัดเลือกและจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศมีขอบเขตการศึกษาเฉพาะห้องสมุดของสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งประกอบด้วยมหาวิทยาลัยรัฐ 5 แห่ง และมหาวิทยาลัยเอกชน 5 แห่ง ดังนี้

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยรัฐ ได้แก่

- 1) สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- 2) หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- 3) สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- 4) สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- 5) สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ห้องสมุดมหาวิทยาลัยเอกชน ได้แก่

- 6) สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
- 7) ศูนย์สนเทศและหอสมุด มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- 8) สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยรังสิต
- 9) สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยศรีปทุม
- 10) สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

1.4 นิยามศัพท์

1. ทรัพยากรสารสนเทศห้องสมุด (Library resource) หมายถึง วัสดุเพื่อการศึกษาและค้นคว้าวิจัยในห้องสมุด เช่น หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ รวมทั้งสื่อทัศนวัสดุ
2. ห้องสมุดมหาวิทยาลัย หมายถึง ห้องสมุดสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาของรัฐและเอกชน
3. ปีงบประมาณ หมายถึง ระยะเวลาของปีงบประมาณ โดยเริ่มตั้งแต่ 1 ตุลาคมของปีก่อนหน้า ถึง 30 กันยายนของปีงบประมาณที่ระบุ ในการวิจัยนี้เป็นปีงบประมาณ 2548 โดยเริ่มตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2547 – 30 กันยายน 2548

4. ปีการศึกษา หมายถึง ระยะเวลาของปีการศึกษา ซึ่งเริ่มตั้งแต่ มิถุนายนของปีการศึกษา ถึง 31 พฤษภาคมของปีถัดไป ซึ่งการวิจัยนี้ใช้ปีการศึกษา 2548 เริ่มตั้งแต่ 1 มิถุนายน 2548 – 31 พฤษภาคม 2549

5. การจัดหาทรัพยากรห้องสมุด หมายถึง วิธีการให้ได้ทรัพยากรสารสนเทศที่ได้เลือกแล้ว เข้ามาไว้ในห้องสมุด อาจจะได้มาด้วยการซื้อ การขอ การรับบริจาค การแลกเปลี่ยน และการบอกรับวารสาร

6. การจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศ หมายถึง การซื้อทรัพยากรสารสนเทศที่ได้คัดเลือกไว้กับสำนักพิมพ์หรือตัวแทนจำหน่าย

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้สามารถเข้าใจความสำคัญของทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดที่มีต่อชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย
2. มีความเข้าใจแนวทางการคัดเลือกและจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดของมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
3. ทำให้ทราบปัญหาแนวทางการคัดเลือกและจัดซื้อทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดของมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชน

1.6 แหล่งที่มาของข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วยข้อมูล ข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ ได้จากการสอบถามผู้บริหารและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับงานจัดหาทรัพยากรสารสนเทศเข้าห้องสมุด และผู้ให้บริการที่มีประสบการณ์ในการแนะนำให้จัดหาหนังสือหรือวารสารมาใช้ในห้องสมุด
2. ข้อมูลทุติยภูมิ ได้จาก 2 แหล่ง คือ 1) รายงานประจำปี ระเบียบและขั้นตอนปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศของห้องสมุดมหาวิทยาลัย 2) จากเว็บไซต์ห้องสมุดมหาวิทยาลัย